

BİLGİ VE İKTİDAR İLİŞKİSİ

Yrd.Doç.Dr. İsmail SEYREK

Gazi Üniversitesi
Çorum İİBF
İktisat Bölümü
Tel:0364 226 14 37
e-mail:iseyrek@gazi.edu.tr

Arş.Gör.Ahmet ÖZALP

Gazi Üniversitesi
Çorum İİBF
Tel:0364 227 19 44
e-mail:ozalp@gazi.edu.tr

ÖZET

Bu çalışma, bilgi ve iktidar arasındaki ilişkiyi göstermeyi amaçlamaktadır. İlk ana başlıkta bilgi ve iktidarın çalışmada kullanılan anlam ve çerçeveleri sunulmaktadır. Bilgi ve iktidar ilişkisini evrensellik/görecelilik zemininde ve modernizm ile post modernizm ekseninde inceledik. Varsayımımız bilginin evrensel kuruluşu ile göreceli kuruluşunun diyalektik zıtlık içinde dizayn edilmesi ile ilgilidir. Buna göre diyalektiğin her iki ucu benzer sonuçlar ve farklı güç ilişkilerini üretmektedirler.

Anahtar Kelimeler: bilgi, iktidar, evrensellik, görecelilik, tahakküm.

ABSTRACT

This work aims to show the relationship between knowledge and power. In the first main section the meanings of knowledge and power used in the paper and their frames are presented. We have studied the relationship of knowledge and power in the line of universalism/relativism and modernism/post-modernism. Our assumption is related with the designs of universal and relative constructions of knowledge in a dialectic contrast. Thus, both points of the dialectic produce similar consequences and different power relations.

Keywords: knowledge, power, universality, relativity, domination.

1.GİRİŞ

Bilgi ve iktidar ilişkisi ortaya konulmak istendiğinde, yöntemsel açıdan, “ve” bağlacından ötürü önce bilgi sonra iktidar kavramı ele alınıp sonra ikisi arasındaki ilişki ortaya konmalıdır. Ancak, çalışmamızda vurgu, doğrudan ilişkiyedir. Bu nedenle bilgi ve iktidar konusuna ayrı ayrı değinmek kapsamı genişletecek olduğundan burada bilginin niteliği ile iktidarın kendini üretmesi arasında var olan bağlantıyı açığa çıkarmak, amaç olacaktır. Fakat, yine de, bilgi ve iktidar kavramları sosyal kavramlar olduğu için, bu kavramların açılımına yer verilmelidir. Çalışma açısından hedeflenen şey, görünen bir yapının, yapıyı yitirmeden, görünmezlerini açığa çıkarmaktır. Bilimin nihai hedefi de açıklamaktır zaten(Cangızbay, 1996:17).

Bilgi ve iktidar ilişkisini açıklamak için ilk bölümde kavramsal çerçeveye yer verilecektir. Ana bölüm, evrensellik-tarihsellik ekseninde modernizm ve postmodernizmin yapılanmaları göz önüne alınarak, felsefi

gelenekleri ve onun politik sonuçlarını içerecektir. Daha sonra tarihsellik felsefesinin uç noktaya varmasıyla bilginin teknolojik bilgiye kayması işlenecek, görelî bilgi anlayışının global ve yerel iktidar ağlarıyla ilişkisi, sadece açığa çıkarılacaktır. Nasıl, ne kadar, ne zaman vs. sorunları çalışmanın dışında tutulmaktadır. Son bölümde, çalışmanın varsayımı irdelenecektir. Varsayım, diyalektiğin her iki yanının (evrensel/tikel) benzer sonuçları (tahakküm) farklı noktalardan ürettiğidir.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bilgi, bilimsel veya felsefî bilgi, teknik bilgi ve teknik bilgi ile bağlantılı olarak enformatik bilgi olarak ayrılmaktadır. Günümüzde bilim ve teknik genellikle bir arada kullanılmakla birlikte bilim ile teknik sanayi devrimine yol açan makinelerin icadına kadar birbirinden tamamen ayrıdır.

İlk önce, bilimsel bilgi, Aristoteles'ten bu yana, kendi başına amaçlanan şey, aranan hakikattir. Hakikatin kendisi kadar hakikate ulaşmak için gösterilen çabada önemlidir. Arendt'in "vita contemplativa/düşünsel etkinlik", Platon ve Aristo'nun "theoria" adını verdikleri bu çaba tefekkürdür (Arendt, 1994; Aristoteles, 1998; Platon, 1975). Aristo, gelip geçici haz yaşamının tersine *theoria* etkinliğini en yüksek etkinlik kabul eder. *Theoria* etkinliği, mutluluğu kendi başına, hiç bir amaç gütmeyen sağlayan şey olduğu için kendi başına yeter olan Tanrıdan, tanrısallıktan pay almaktır. Yine Aristo'ya dönersek, " *ister us olsun, ister bizdeki tanrısal şey olsun tam mutluluğu sağlayan erdeme uygun etkinlik 'theoria'(teori) etkinliğidir* " (Aristoteles, 1998: 212). *Theoria*, insandaki tanrıca şey olan usa dayandığı için, usa uygun insan yaşamında, tanrıca, kesintisiz bir etkinlik olacaktır. Yunanlıların her ne iseler kendi başlarına olmuş şeyler ile varlıklarını insana borçlu olan şeyler arasında, 'physei' ile 'nomo' arasında yaptıkları ayırım aslında *theoria*'nın etkinlik karşısındaki üstünlüğüne, güzellik ve gerçek bakımından insan elinden çıkma hiç bir işin değişmez bir sonsuzluk durumunda dönen fiziki kosmosa denk olamayacağı kanısına dayanmaktadır (Arendt, 2000). *Theoria* ile ulaşılan bilgi, evrenselin, tümelin bilgisidir. Gelip geçici olanın, bozulan ve değişenin bilgisi değildir. Olguların kendisine göre anlam kazandığı bilgidir. Platon'da bozulan, çürüten her şeyin bozulmayan, sonsuz, mutlak idelerinin yer aldığı bir "idealar dünyası" evrenine karşılık gelir. Aristo'nun öz ve form birlikteliği de tümele, akıl yoluyla ulaşılan kavramın bilgisine verilen önceliği değiştirmez (Platon, 1975; Aristoteles, 1998; Ağaoğulları, 1987). Dolayısıyla, bilimsel bilgiden söz ettiğimizde bilgi, kuramsal kavramsal çerçeveden, tutarlı bir bütünden, kendi başına amaç olma özelliğinden kopmamıştır (ama önemini yitirmiştir). Bu süreçten sonra bilimsel bilgiyi tanımlayabiliriz. Bilimsel bilgi, " deneyimimizin her bir ögesini yorumlarken başvurabileceğimiz tutarlı, mantıklı, zorunlu bir genel düşünceler sistemi oluşturma çabası" na göre anlamı olan veridir. Bilimsel bilgi, hakikati amaçlar ama her zaman hakikate ulaşamadığı gibi, ulaşılan hakikatlerde bir tür genel norm ya da bir dizi önerme değildir. Doğru kabul edilecek sözceleri her an herkesin anlamasını sağlayan prosedürler bütünüdür. Günümüzde bu hakikat üreten prosedürler bütünün kodlandığı bölgeler, üniversitelerden, yayınlardan vs. oluşan bilimsel alanlardır (Foucault, 1999).

Bilginin ikinci türü, *techne*'dir. *Techne*, antik dönemde bir bilgi olarak kabul edilmezdi. Örneğin, Sokrates ve Protagoras için *techne*, belli bir amaca yönelik, genel ilkeleri olmayan çıraklık ve tecrübedir (Drucker, 1994). *Techne*, Platon ve Aristo için zanaatkarlık konusuydu, bir ürün ortaya koymaya yönelik yapıp etmenin bilgisiydi (Arendt, 1994). Hatta Aristo'ya sorarsanız, geçimini sağlamak için zanaatkarlıkla yani gemi yapımı, terzi, ayakkabıcılık gibi işlerle uğraşan kişi, zamanını bu işleri yapmakla geçirmek zorunda olduğu sürece yurttaşlığın dışında tutulmalıdır. Çünkü, özgürlükle zorunluluk birbirini dışlayan bir ilişki içinde olduğu gibi, özgürlüğün kendisi de yurttaşın polis yönetimine katılacak zamanı, imkanı bulabilmesiyle ilişkiliydi (Aristoteles, 2000). Bugün *techne* ile uğraşanların yurttaşlıktan dışlanması gibi bir sorun yoktur ama politik olanı katılımı tanımladığımızda, karar almayı meslek edinen siyasetçilerin varlığı nedeniyle, sonuç çok fazla değişmemektedir. *Techne*, halâ, "etkili (sonuç yaratabilen), dolayısıyla da yaratılmak istenen sonuç karşısında bağımlı, insan yapımı işleme yollarının bilgisidir" (Akt. Cangızbay, 1996:19).

Kavramsal çerçevenin sonunda, bilginin ister bilimsel bilgi isterse teknik bilgi olsun iktidarın dışında kalmadığını vurgulamak gerekir. Bilimsel bilginin veya hakikatin peşine düşen filozofun kaygısı, kendine bir çıkar sağlamak değildir ama hakikatin üretimi belirli bir alanda gerçekleşmeye başladığında doğrudan değil ama dolaylı olarak hem de çok etkili biçimde iktidarın içindedir. Onu sorgulayarak ya da üretmek. Teknik bilgiye gelince, teknolojik gelişmelerin sanayileşme devrimiyle birlikte bilimle at başı gitmesi sonucunda verili iktidar yapılanmalarını doğrudan üreten bir fonksiyona bürünmüştür. Zamanla teknoloji üretim tarzlarını belirleyecek, dönüştürecek bir duruma gelmiştir. Günümüzde aslında teknoloji bilimden yine ayrılmaktadır ama bu defa bilimin yerine çaktırmadan oturmakla bunu yapmaktadır. Bugün bilim dendiğinde ardından teknoloji kelimesi eklenmektedir. Oysa, *techne* bilimden koptuğu için böylesine başı boş ve çılgınca, dünyayı yok etme pahasına, sahiplerinin güdülerinin hizmetinde bir köledir.

Özetle, bilgi, belli bir amaca yönelik üst bilgi, knowledge; yapıp etmenin bilgisi, techne veya bir konu hakkında haberdar eden veri anlamında “*information*” bilgisi olabilir. Techne (ile information) bilgi aracılığıyla söylemin, iktidar ilişkilerinin üretilmesinde doğrudan etkide bulunur. Cangızbay’ ın dediği gibi her malumat(veri) aynı zamanda bir talimattır (Cangızbay, 1997: 11).

İktidar kavramına gelince, iktidar dendiğinde genellikle güç anlaşılmaktadır. Teorik düzeyde güç ile iktidar ayrı şeylerdir, farkların bilinmesi yerinde olacaktır. Çünkü, olmaması gerekirken güç ile iktidar günümüzde iç içe geçmiştir. Güç, olgusal bir durumdur. Toplumsal bir ilişki içinde bulunan kişilerden birinin karşısında bulunan kişiye/kişilere kendi isteklerini yaptırabilmesi, kendisine diğerlerini tabi kılmasıdır. İktidar ise, normatif bir kavram olarak toplumsal ilişkide bulunan bir kişinin başkalarından buyruklarına uymalarını isteme hakkıdır. Bu hakkı yaratan şey, ilişkinin içinde gerçekleştiği topluluğun norm ve değerler sistemidir. Bazen güçsüz iktidarlar olabildiği gibi iktidarsız güçler de olabilir(Duverge, 1998:129). Foucault, bu konuda da yeni bir açılım getirerek, biyo iktidar kavramını geliştirmiş, dolayısıyla sıfır toplamı iktidar oyunuyla bedenler üzerinde *her yerde* iktidar ama diyalektik olarak aynı zamanda *yok yerde* iktidar kavramını fark etmiştir. Bu kavram, iktidarın mikro ilişkiler ağı içerisinde de düşünülmesini gerektirir. Foucault’a göre, iktidar ilişkileri güç ilişkileri, her zaman tersine dönebilen topluma yayılmış çatışmalardır (Foucault, 1999: 177).

Bilgi ile iktidar(ve güç) arasında uzamsal bir yakınlaşma söz konusudur. Bunun nedenleri, bilginin gücü elde etmeye ve onu sürdürmeye yardım etmesi, bilginin gücü desteklemesi, ifşa edilen bilginin gücü meşrulaştırması, siyasal iktidara dayanak sağlamasıdır. Tersinden okunduğunda güç kavramı da bilgiye ihtiyaç duyar. Güç, bilginin birikimini ve dağıtımını kontrol etmeye çalışır (Meusburger, 2002:1).

3. BİLGİ VE İKTİDAR İLİŞKİSİ

Yukarıda sözünü ettiğimiz bağlamda-hakikatin üretilmesi ve teknoloji-bilginin niteliği, üretilmesi, sınırlandırılması, dağıtılması, denetlenmesi süreci ile, toplumsal, politik örgütlenme tarzı örtüşmesinden hareket edilecektir. Birbirleriyle etkileşim içinde olan ekonomik, toplumsal, siyasal düzeylerin uyum içinde olduğu bir toplumsal formasyonun kendini yeniden üretebildiği dönemlerde bilginin işlevi ile, bu formasyonun krize girdiği dönemlerde bilginin işlevi ve niteliği farklılık göstermektedir. Wagner’in “ *toplumsal pratiklerin örgütlenmesi, siyasal birimlerin sınırları ve kimlik oluşturma tarzları arasında ki yarılmanın genişlemesi*” biçiminde tanımladığı, belirsizlik içeren dönemlerde hakim paradigmanın çözülmesi ile bilgi kavrayışı da değişir. Görece toplumsal formasyonun, uzlaşmanın sağlandığı dönemlerde bilgi, bilimsel bir paradigmaya, üniversitelerde hiyerarşik bir yapının ürettiği disipline göre tanımlanır. Bilgi, belirsiz olagelişinin dizginlenmesi için sadece üretildiği düzeyle kalmayıp, görevler aracılığıyla hem denetlenir, hem ayıklanır, hem de örgütlenir ve yeniden paylaşılır(Foucault, 2000). Toplumda yasak, paylaşım, kovuş ya da delilikle suçlama, doğru- yanlış gibi toplumsal dışlama usullerinin varlığı kendisini bir söylem olarak kuran bilginin, siyasal ve toplumsal ilişkilerle bağlamını ortaya koymakla kalmaz; “*Söylemin, görünüşte, hiç önemsiz olması fark etmez, karşı karşıya kaldığı yasaklar hemen çabucak, onun arzu ve erkle olan ilişkisini gün ışığına çıkarırlar*”. Dolayısıyla bilginin doğruluğu gerçeklikten çok verili bilimsel disiplin içinde sağladığı tutarlılıkla ölçülmektedir. Galileo, dünyanın kendi eksenini çevresinde döndüğünü söylediğinde, bugün basit bir gerçek olarak kabul edilen bu önerme, o dönemde hem kilise yanlısı bilim adamları tarafından çürütülmeye çalışılmış hem de Galileo yargılanmıştı. Çünkü Galileo ile sarsılan eski bir teori değil, dünyanın düz bir tepsi gibi olduğu öncülüne dayanarak feodal dönemin eşitsiz yapısını haklılaştıran varlık zinciri öğretisinin ve bu öğretiyi üzerine kurulu kilisenin sarsılması idi. Buradan çıkan sonuç, bilginin fizik alanından çıkıp toplumsal bir yaygınlık kazanmasının, iktidar kurucu ve çözücü olması toplumda karşılıklı olmasına bağlıdır (Popper, 2000).

Hakikatin üretilmesine yönelik felsefi yaklaşımlar, her türlü verinin kendisine göre anlam kazandığı, toplumsal/siyasal formasyonun kaynağını oluşturan bilgiyle ilgilidirler. Bu yaklaşımlara göre bilimsel bilgi, evrenselci geleneği oluşturan evrenselcilik ile tarihselliği öne çıkaran göreceli/tarihselci olarak ayrılır. Bu geleneklerden evrenselci olan evrensel, mutlak hakikatlere ulaşılabileceğini varsayar. Bu bilgi kavrayışının iktidarla ilişkisi, siyasal sonucundan kaynaklanmaktadır. Siyasal iktidara, toplumun aşkın bir hakikat ilkesine göre tasarımı ve biçimlendirilmesi için bir model sunar. Dolayısıyla, insan iradesine, eylemine yer veren politik alanın yerini aydınlanmış bir elitin bürokratik aygıtı alır. Daha önce değinilen, Tanrısal yaşamın bir parçası olan *theoria* etkinliği, daha çok akıl yürütme ile varılan evrensel, değişmez gerçekliğin değişen, bozulan toplumsal siyasal sürece uygulandığında filozofların siyasal ve toplumsal yaşamı, ideallere göre düzenleme isteğinin bir aracına dönüşmektedir. Minogue’ye göre, bu yüzden filozoflar, birbirimizle konuşabildiğimiz ortak dünyayı yani siyaset alanını yok edebileceği için politikanın dışında tutulmalıdır(Minogue, 2002.13). Platon’un, Popper’in açık toplum, Arendt’in *vita activa* adını verdiği kavramsallaştırmaların dışında tutulması, onun tefekkürle

ulaşılan bir hakikate göre toplumu düzenleme isteğinde yatar. Platon'un mağara benzetmesinde, mağaranın dışına çıkarak gerçeğin bilgisine ulaşan, daha sonra tekrar duyularla elde edilen algıların gerçek sandığı, görüngüler dünyasına dönen filozof, her şeyden önce, aslında bu dünyanın zevklerine imrenmeyecek, insan işlerini almak istemeyecek, sürekli yükseklerde kalmaya can atacaktır. Bu aşamayı yaşayabilecek filozof sayısı iyi eğitim görme mutluluğuna ermiş, kötü etkilerle bozulmayarak felsefeye bağlı kalmış bir çok soylu insanla ve küçük devlette doğmuş yönetme işlerini küçümseyip politikaya karışmamış seçkin birkaç kişiyle sınırlı kalacaktır. Ama filozofun çevresinde olup biten yolsuzluklar, haksızlıklar karşısında temiz kalmakla duyduğu mutluluk, büyük bir kazanç değildir. Çünkü, kendine uygun devlete kavuşmadan bu dünyadan gitmiş olur (Eflatun, 1975: 182-198). O nedenle filozoflar, “ *devleti ve insan huylarını, üstüne resim yapılacak bir bez gibi ele alacaklar, önce bu bezi temizleyecekler...*” bu temizliği yaptıktan sonra kuracakları düzenin taslağını çizerek bir modele (evrensel idea) bakarak yapıtlarını tamamlamaya çalışacaklardır.

Popper, Platon'un formlar ya da idealar teorisinin toplumsal/siyasal açıdan tarihsicilik (historicism), toplumsal yapıcılık ya da ütopyik mühendislik, saf uyulaşıcılık gibi sonuçlara yol açtığını düşünmekte, onu “*Açık Toplum ve Düşmanları*”nın başında saymaktadır (Popper, 2000). Popper'in tarihsicilik ve Açık Toplum düşmanları üzerine düşünceleri, örgütlü modernizmin çözülme sürecinde modernliğin eleştirisinde kullanılmıştır. Evrensel yasaların keşfi ve bilgiye sahip bir grup aydın düşüncesi, toplum mühendisliği kavramı adı altında eleştirilmektedir. Popper'in mutlak bilgi kuramına getirdiği çözümler, “*Açık Toplum*” savının zeminini oluşturmaktadır. Popper'e göre, idealar teorisi üç ayrı göreve sahiptir: Birincisi, doğrudan doğruya hakkında bilgi edinemediğimiz değişen şeyler dünyasına uygulanabilecek bilgiyi olanaklı kılan metodolojik bir araçtır. İkincisi, gereksinim duyulan çürüme ve değişim teorisinin (değişmeyen bir yapıyı haklılaştırma dolayısıyla) varlığını ispatlamak, son olarak toplumsal alanda toplumsal değişimi durdurma araçları yapmayı, toplumsal yapıcılık için yol açmayı sağlamaktır (Popper, 2000:45) ².

Günümüzde, post modern söylemler, radikal bir eleştiriye tabi tuttıkları modernizmin, söz konusu sakıncaları miras aldığını öne sürmektedirler. Modernizmin fizik bilimlerdeki gelişmelerden kaynaklanan, tarihsel ve toplumsal koşullar içinde gerçekleşmiş zihniyetinin, toplumun bütün alanlarına- sosyoloji, ekonomi, siyaset,sanat alanına- yansması ile idealar dünyası arasında bağ kurulmaktadır. Newton'un fizikte, Bacon'un matematikte evrensel yasalara ulaşması, toplum bilimlerinde de, fizik bilimlerin yöntemleri kullanılarak her zaman geçerli, zaman ve mekândan bağımsız evrensel yasalar bulunabileceği düşüncesinin geçerlilik kazanmasına yol açmıştır. Aslında modernizmin babası sayılan Descartes'in aklı tanrısalılaştırmak değil, tanrının varlığına akıl yoluyla, rasyonalizmle ulaşmaktı. Fakat kullandığı tümevarımcı yöntem daha sonra akıla kurucu bir nitelik kazandırmış, akıl kavramı toplumsal yaşamı düzenlemede, yönetmede referans alınan aşkın bir kaynağa dönüşmüştür. Bu rönesansın dünyaya içkin, yaratıcı, enerjik düşünce atmosferinin tutucu bir “akıl” algılaması ile dizginlenmesi süreci idi (Hardt/Negri, 2003). Dolayısıyla evrenselci bilgi anlayışı, modernizmle miras alınarak daha kötü iktidar yapıları üretmiştir. Çünkü modern dönemin antik Yunan'dan önemli bir farkı, technenin sanayileşme sürecini başlatacak kadar ileri gitmesi ve filozofun eline düşündüklerini gerçekleştirebileceği çok güçlü araçlar sunmasıdır.

Modernizmin evrenselciliği, sosyal bilimlerin başarısından çok doğa bilimlerinde erişilen başarının bir sonucudur. Sunar'ın belirttiği gibi, pozitivism, bilgi teorisinin kesinliğinden değil doğa bilimlerin başarısından güç almıştır. Doğal bilimlerin başarısını toplumsal/siyasal teoride tekrarlayabilmek için pozitivism başvurulmuştur (Sunar, 1999). Doğa bilimlerinde ulaşılan kesinliklere sosyal bilimlerde ulaşılabileceği ve modernizme geçişte yaşanan toplumsal karışıklıkların, düzensizliklerin kesinlik taşıyan toplumsal yasalarla çözüme kavuşturulacağı düşüncesi, doğa bilimi yöntemlerinin sosyal bilimlere aktarılmasına neden olmuştur. Bunun en yaygın iki örneği pozitivism ve historisizm(tarihsicilik)dir.

² Bu eleştirilerin geçerliliği, politiksizleştirilmiş politika güden yeni sağ aktörlerin aynı sonucu diyalektiğin diğer tarafından üretmeye çabaladığı varsayımını sayımını ortadan kaldırmaz. Buna karşılık, Strausse, Platon'un “*Devlet*” ten sonra “*Yasalar*”ı yazmak zorunda kalmadığını, onun esoterik(gerçek)/eksoterik(görünürde) yazın yöntemine başvurduğunu söylemektedir. Felsefe-siyaset ilişkisinde, Strauss ise, felsefe ile siyaset arasında bir çelişki olduğunu varsayarak Platon'un Devlet'inin her türlü siyasal eylemin ve planlamanın temel sınırlarına ve bununla siyasal topluluğun doğasına değindiğini söylemektedir. Devlet, Siyasal yaşamın sonul hedefine, insan için iyi ve mutlu yaşama siyasetle uğraşarak ulaşamayacağını ancak derin düşünmeye felsefeye adanmış derin yaşamlar erişilebileceğini göstermektedir. O nedenle, Strauss'a göre Devlet ile yasalar arasındaki farklılıkları açıklamak için Platon'un kendi kendisini çelişkiye düşürdüğünü ya da düşüncelerini değiştirdiğini düşünmek gerekmez (Strauss, 1994:82). Başka bir anlatımla, Platon esoterik(gerçek öğreti) ve eksoterik(görünürdeki öğreti) yazın kullanmıştır. Şenel'e göre, Strauss'un felsefe ile toplum arasındaki çelişkiyi sezmesi ve buradan giderek esoterik(gerçek öğreti) ve eksoterik (görünürdeki öğreti) olmak üzere iki ayrı yazın biçimine başvurduklarını keşfetmesi bir katkı olmasına rağmen, bu düşüncesini ileri götürerek Platon'un Devlet'ini de bu yazınlar açısından değerlendirmesi ve Platon'un zamanla düşüncelerini değiştirmede söylemesi Platon'un kendisine karşı bir yorumdur (Şenel, 1994:101)

Pozitivizm, toplumsal olayların doğa olayları gibi neden-sonuç ilişkisine dayandığı varsayımından hareketle toplumsal bilimler için geçerli mutlak kurallar keşfetmeye çalışır. Örneğin, biyoloji kadar kesin bir bilim olarak toplumla uğraşan bir sosyoloji olması gerektiği düşüncesini taşır. Bütün toplumların teolojik, metafizik ve pozitif aşamaları içeren “Üç Hal Yasası” na tabi olduğunu öne süren Comte’a göre, her toplum bu aşamaları geçmek zorunda olduğundan toplum biliminin ve dolayısıyla toplum bilimcinin amacı, geleceği öngörmek, biçimlendirmektir (Arent, 1994:60-65). Bu biçimlendirme işlevi, tarihsicilikle tamamlanır. Tarihselci, toplumun zorunlu olarak değişeceğini, önceden bilinen aşamalardan zorunlu olarak geçeceğini bilen kişi olarak, artık, topluma müdahale etmekle görevlidir. Bu düşünce Popper tarafından, Marx’ın “*filozoflar dünyayı yalnızca yorumlamakla kaldılar. Halbuki asıl amaç onu değiştirmektir*” cümlesi ile formüle edilmiştir (Popper, 1995:55).

Bu düşünme tarzı, egemen sınıfların çıkarları ile kesiştiğinde, bilgi dünyayı yeniden kurmanın bir aracına dönüştü. Aydınlanma dönemi düşüncelerinin serpilip geliştiği dönem, kapitalist mübadele ilişkilerinin başladığı ve toplumsal yapıda ticaret ve sanayi ile uğraşan bir sınıfın ortaya çıktığı dönemdir. Makineleşme ile doğanın dönüştürülebildiği, ulaşım ve iletişim alanında gelişmelerin yaşandığı, yeni tekniklerin tarım ve sanayide üretim sürecinde uygulandığı, sanayileşmeye olan güven yüzünden iyimser bir bakışın hakim olduğu bir dönemdir. Fakat, egemen durum bu olsa da aydınlanmanın bir de öteki yüzü vardır. Nietzsche, modern hayatın bilgi ve bilim tarafından yönetilen cephenin gerisinde, vahşi, ilkel, ve bütünüyle acımasız hayat enerjisinin varlığını dile getirmektedir. Aynı anda hem “yıkıcı biçimde yaratıcı olmak” (bireyselleşmenin ve oluşumun cismani dünyasını belirlemek) hem de “yaratıcı biçimde yıkıcı” olmak (Akt. Harvey, 1999). Modernizmin sonsuz duruşması, tarihin zemininde modernizm ikliminde oluşan düşünce akımlarını yargılamak için süregitmektedir (Kolakowski, 1999). Modernizm, evrenselci aklın başat olduğu dönemde çelişkiler barındırmakta, bu çelişkiler modernizmin düşünürleri tarafından- özellikle Nietzsche- tarafından dile getirilmekte idi. Hatta, modernizmin evrenselci geleneğinin siyasal alana yansımaları olarak kabul edilen bir düşünür, başka birileri tarafından çoğulcu bir geleneğin içerisinde düşünülebilir. Örneğin, Gray, Hobbes’un Leviathan’ına rağmen onu liberalizmin iki yüzünden hoşgörüyü ait olanına sokar. Leviathan, özel alanın güvencesi olarak görülür. Joxe, neohobbesçuların evrensel bir Leviathan’la yeryüzünde yaşanan kaosu dizginlenebileceği düşüncesini dile getiri. Kendisi de, küresel bir ortaçağ özellikli imparatorluğa karşı ulus devletlerin korumacı cumhuriyetçiliğini Hobbes’tan yola çıkarak benimser (Joxe, 2003).

Modernizmin bu ikiliği, onun uzlaşmaz iki portresini ortaya çıkarmıştır. Wagner’e göre, modernlik bir özgürlük söylemi içerdiği kadar disiplin altına alma söylemi de içerir. Bunun bir göstergesi, eski rejimden kopuşlar olduğu kadar süreklilikler de olmasıdır. En önemli süreklilik, aydınlanmanın toplumsal pratiklerini mümkün kılacak araç olarak devlettir. Tanrısal irade yerini alan akıl ve ortak iyi kavramları, benzer şekilde soyut ve birey üstü kategoriler olarak ele alındı. Wagner, devralınan devlet dahil olmak üzere kurumsal araçlarla modernlik projesi önüne sınırlar çekildiği, toplumun bütün üyelerini kapsamaktan uzak olan döneme “kısıtlı liberal dönem” adını vermiştir. Fakat, kısıtlı liberal dönemin krizi, kırdan kente kitlesel göç, yerinden edinme süreçleri ile kentte yığınların oluşması, hukuksal eşitliğe karşılık toplumsal eşitsizliklerin derinleşmesi, kadın ve işçi sınıfının yurttaşlık talepleri modernliğin ilk krizini yaratmıştır. Bu krizin çözülmesi için rasyonellik ilkesi en üst düzeye çıkarılarak “refah devleti” ile kapanma /yeniden yerleştirme yaşanmıştır. Devletin, yeni üretim tarzı çerçevesinde düzenleyici işlevlerinin yanı sıra biçimlendirici işlevler üstlenmesi ve toplumda çok geniş bir alana yayılması, sosyal adalet kavramı çerçevesinde gelirin yeniden dağıtımını üstlenmesi, toplumun taleplerini devlet aygıtına iletmek için örgütlenmesine yol açmıştır. Devlet/ toplum ayrımı, özel alanda yaşanan çelişkiler siyasal alana aktarıldığından devletin toplumsal alana nüfuzundan dolayı belirsizleşmiştir. Kamusal otoritenin özel alanı kapsayan genişlemesi, karşıt süreç olarak toplumsal gücün yerine devlet gücünün ikâmesiyle bağlantılıdır. Toplumun devletleştirilmesi ile koşut olarak kendini dayatan devletin toplumsallaştırılması şeklindeki bu diyalektik, devlet ile toplum arasındaki gerilimi aşındırmıştır (Habermas, 1997:256-257).

Örgütlenmiş modernliği, bilimsel bilgi içerisinde ikinci yaklaşım olan tarihselcilik, modernizmin evrenselciliğinin, toplumsal yaşam üzerinde ulus-devlet aracılığıyla kurulan bir tahakküme dönüşmesi olarak görür. Gerçekten de, 1970’lere gelindiğinde örgütlü modernlik ve aydınlanmacı akıla, ekonomik krizden önce, gündelik yaşamın en ince ayrıntılarına kadar müdahaleye varan devlet kapsayıcılığına, bireylerin edinimlerini belirleyen pratikleri uygulayan kurumlara karşı bir tepki gelişmiştir. Ardından ekonomik krizle birlikte, hızlı teknolojik gelişmelerin yarattığı değişime uyarlanamadığı için devlet aygıtına; kitlesel talepleri karşılamak için devletin olanaklarını verimlilik yerine oy maksimizasyonuna göre kullanan siyasal parti, siyasetçi ve yasama meclisine eleştiriler gelmiş; bütün bu eleştiriler, kapitalizmin kendini yeni duruma uyarlama potansiyeli içinde ideolojik bir çerçeve kazanarak bütün yapıya yönelik müdahale karşıtı bir içerik kazanmıştır. Bu hareketlerin düşünsel kaynakları da geçerlilik kazanmaya başlamıştır (Wagner, 1996).

Evrenselcilik karşıtı hareketlerin kuramsal kaynağı kurucu rasyonalizm ilkesini savunan Hayek olmuştur. Kendiliğinden doğan bir düzen düşüncesiyle Hayek, insan aklının çevreden bağımsız ve bütünüyle dışında olmadığını aksine aklın kendi dışında bulunan fiziksel düzenin bir parçası olduğunu söyler. Akıl, toplumsal çevreyle sürekli etkileşim içerisinde gelişir ve insanın yaşadığı doğal ve sosyal çevreye uyumunu sağlar. Akıl bu kurumlar üzerinde işleyen ve onu değiştiren bir şey olduğu kadar, varlığı onların içinde gelişen ve kendisinin yaratmadığı bir sosyal çevrenin ürünüdür de(Hayek, 1996:28). Kısaca, aklın, toplumun dışında duran kurucu bir öge olarak kabul edilmesi, toplumun insan tarafından değiştirilebileceğini varsaydığından bireyleri, ideal bir toplum için araçsallaştırmaya yol açarak özgürlüklerini sınırlar. Fakat, akıl kavramının kurucu olmaktan çıkarılmasıyla yaygınlık kazanan göreceliliğe, fizik bilimlerde yaşanan yeni gelişmelerin katkısı unutulmamalıdır. Modernizmin fizik bilimlerle ilişkisi kadar modernizm sonrası dönemde fizik bilimde yaşanan gelişmelerle ilgisi vardır. Popper(2000), Feyerabend(1991) gibi bilim adamlarının çalışmalarında kuantum fiziğinin katkısı olmuştur. Einstein'ın görecelilik kuramı ya da Heisenberg'in atom altı fizik adı verilen alanda, elektronların hızı ve yeri arasında kurduğu birinin tespitinde diğerinin tespit edilemeyeceği şeklinde ki, belirlenemezlik, bilinemezlik formülü gibi teorilerin toplumsal alana uygulanmasıyla mutlaklık, bütüncülük, evrensellik söylemlerinin yerine görelilik, kısmilik, yerellik kavramları dünyada yaşanan değişiklikleri açıklamakta kullanılan kavramlar olmuştur.

Şunu da belirtmek gerekir ki, mutlak, bütüncül ya da bireyi belirli bir konumda sabitleyen evrensel geçerlilikler iddia eden formüllerle toplumu açıklamaya çalışan anlatılar özne kavramını kökten değiştirmiştir. Çünkü, tarihsicilik, evrensel toplum modelini gerçekleştirecek kolektif bir özne varsaymaktadır. Popper'in dediği gibi, bu kolektif özne, proleter sınıf, dünyayı ele geçirme iddiasında bir ırk, bir din tasarımı karşıma çıkabilir(Popper, 2000). Bu tasarımların değer yitirmesiyle, insanlık, ulus, halk, prolaterya gibi soyut kavramlarla kendini özdeşleştiren birey ile böyle bir öznenen yola çıkarak düşünen, hareket eden aydın anlatısı önemini yitirmektedir(Lyotard, 1994:24). Kolektif öznenin yadsınması, Freud'dan Lacan'a önce öznenin, bilinç –dışı etkenlerin etkisinde olduğunun, bilincin kendi içinde homojen olmadığına sonra öznenin kendi bilinci üzerinde tam hakimiyet kuramayacağını vurgulanması, modernizmin kendi iradesine sahip birey ile bireyin aklını her şeyin ölçüsü yapan anlayışı sarsılmıştır. Saussure'ün “*dilsel gösterge, gösterilen açısından gerekçelendirilmiş değildir, yani işaret ettiği kavramın ne olduğu esas alınarak düzenlenmemiştir; gösterge, gösterilen karşısında keyfi(arbitraire)dir*”(Akt.Cangızbay, 1998:150) şeklinde dilde getirdiği anlayış göstergenin oluşmasının toplumsal/tarihsel oluşumuna ve bireye aktarılmasına vurgu yapmaktadır. Dolayısı ile, bir nesneye işaret eden farklı göstergelerin eş değerlilikleri maddesel unsurlardan yani seslerinden değil, gösterge statüsü taşımakta olduklarından kaynaklanır ve her hangi bir sesin dilsel gösterge statüsü kazanması dil'in kendi içinde değil, 'dil'ide içeren toplumsal çerçevelerde belirlenmektedir((Akt.Cangızbay, 1998:151). Fakat, toplumsal gerçekliği özne kavramını yıkan bir kavram olarak değerlendirmemek gerekir. Dilsel gösterge, kavramın içeriği tarafından belirlenmemiştir ama bu onun hiçbir bağlamda belirlenmemiş olduğunu göstermediği gibi , dilsel gösterge neyin karşısında keyfi olamıyorsa onun tarafından belirleniyordur. Beyaz kavramına, *beyaz white ya da blanc* denmesi kavramın kendisi için bir şey değiştirmez ama kavram için bu göstergeleri belirleyenler için(*türk,ingiliz,fransız*) fark eder (Cangızbay, 1998:151).

Modernizmin evrensellik iddiasının sorgulanması, fizik bilimlerde yaşanan gelişmelerin yanında, yukarıdaki dil kuramları ile de bağlantılıdır. Dilde ki her parçanın diğer parçalarla ilişkisiyle belirlenmesinden etkilenen sosyal bilimciler toplumu açıklamakta da aynı kavramları kullanmayı denemişlerdir. Tarih yapan özne bilinci taşıyan kolektif özne ya da sınıf kavramlarını içeren mutlak, bütüncül, belirlenimci söylemler yerini, stratejik bir mücadele içeren, tarihsel ve toplumsal uzam içerisinde şekillenen hegemonya söylemlerine bırakmıştır. Bu doğrultuda çoğulculuk, çok kültürcülük, çok hukukluluk gibi kavramlar modernizme karşı post modernizmle özdeşleştirilen kavramlar biçiminde siyaset kuramına yansımaktadır. Bu siyaset, “parçalı siyaset” adını almaktadır(Keyman, 2000:1-41). Örneğin radikal demokrasi söylemini geliştiren, Laclau, ilişkiler sistemini belirleyen kurallar sistemi yani yapısalcilik yerine, hiçbir parçanın yerinin önceden sabitlenmediği, parçacıkların kısmi ve göreliliği olduğu post yapısal bir duruma dikkat çekiyor. Element adını verdiği parçalar, sabit momentlere dönüşmemekte, sistem hiçbir zaman tam olarak kapanmamaktadır. Bütünlüğün söylemsel düzeyde kurulabilmesi, siyasal alanın genişlemesi, mücadelelerin çoğullaşması ve çok sayıda kolektif öznenin yer alması demektir. Toplum, antagonizmalardan(uzlaşmaz karşıtlıklardan) kuruludur. Diyalektik karşıtlık şeylerin nesnellikliğini yok etmez ama antagonizma bir varlıktan iki ayrı varlığın çıktığı durumdur. Varlığını kendi içinde değil “öteki” ne göre tanımlayan kimlikler oluşur ve antagonizmalar çoğullaşır. Çoğullaşan antagonizmalar yeni sağa eklemelendikçe ya da birbirleriyle ilişkili hale getirilebildikçe radikal demokrasi gerçekleştirilebilir(Laclau/Mouffe, 1985).

Kısmi parçalı siyaset dilinin iktidarla ilişkili ilk etkisi, modernizmin örgütlenmesini sorgulayıcı olmuştur. Kolektif öznelerin parçalanması, görecelik mantığı ile toplumda farklı toplulukların çoğulluğunun

koşulu olan tikellikler olarak kabul edilmesi, toplumsal alandan politik alana taşınan istemler ilk anda evrenselci bir tahakküme karşı özgürleştirici işlevler üstlenmiş gibi görünmektedir. Ama çok geçmeden gizleyici ya da meşrulaştırıcı etkiye bürünmüşlerdir. Söz konusu talepler, bunların istemlerinin üretim tarzını dönüştürebilecek bir potansiyel taşımadığı ve kültürel alana hapis olduğu görülünce, rahatlıkla ideolojik bir gizleyicilik veya global güçlerin neden olduğu tahakkümleri meşrulaştırıcı araca dönüşebilmektedir. Bunun nedeni, globalleşmenin itici nedeni olan teknolojidir. Teknoloji tarafından biçimlendirilen dünya bireylerin belirleme imkanının dışına çıkmıştır. Bireyler açısından belirlenmişlik oluşturulan koşulların nedeni olan teknik bilginin(uzmanlık bilgisi, enformatik bilgi vs.) gelişmesinin savunusu, yeni sağ tarafından yapılmış, parçalı siyaset anlayışını savunan söylemler-örneğin yukarıda değinilen radikal demokrasi- de ona eklenmiştir. Globalleşmeyi sağlamanın araçları olan özelleştirme, yerelleşme, devlet bürokrasisini yeniden düzenleme(deregülizasyon) politikalarının epistemolojik temeli olan “kendiliğinden doğan düzen”le savunulan piyasa kavramsallaştırması incelenmeden ne teknolojinin politik sonuçları ne de tarihselciliğin(tarihsicilik değil) radikalleşmenin sonuçları fark edilemez. Piyasa herkesin eşit olarak katıldığı, beceri ve şans içeren belli kurallara göre oynanan ama sonucu önceden ön görülemeyen bir oyun olarak kabul edilmektedir. Yarışmaya katılan ve birbirlerini tanımayan oyuncular, ancak kendi amaçları doğrultusunda kısmi bilgiye sahiptirler. Milyonlarca oyuncu arasında dağılmış kısmi bilgiler tek bir kişi veya bir gurup tarafından toplanamaz. Ancak bilgi akışını sağlayan fiyat mekanizması sayesinde, oyuncular, başkalarının görünmeyen gereksinmelerini karşılamak üzere sahip oldukları bilgiyi kullanırlar(Hayek, 1995:158) Rekabet, bilgilerin en üst düzeyde kullanılmasını sağlayarak verimliliğin yükselmesini sağlar. Dışarıdan oyuna yapılan her türlü müdahale, ortak iyi adına bir amaçlar hiyerarşisi kuran bir devlet ortaya çıkarır ve bireyi bu hiyerarşi doğrultusunda belirler. Bireylerin ekonomik tercihlerinin(iş ya da ürün) sınırlanması durumunda bu sınırlama yaşamın diğer alanlarını da belirler. Devletin, toplumda tüm kaynaklara sahip olması dağılımı da merkezi idarenin inisiyatifine bırakır. Zamanla toplum “kölelik yolu”nda gitmeye başlar(Hayek; 1999). Piyasa, kendiliğinden doğan bir düzen olduğu için bilinçli bir tasarımın sonucu değildir. Bu yüzden, herkesin şansını artırdığından dolayı oynanan bu oyunun sonucunda ortaya çıkan fakirlik, zenginlik gibi özgül dağılımların da ahlaki bir değerlendirilmesi yapılamaz. Çünkü, sonuçlar herkes için geçerli kurallar altında oynanan, herkese eşit davranılan bir oyunda elde edilmiştir. Böylece toplumda var olan eşitsizlikler, bireyin oyunu iyi oynayamamasına bağlanarak oyunun kuralları eleştiri dışında bırakılmıştır. Hayek, bireyin o anda mevcut durumunun iyi yada kötü olmasının bireyin bilgi ve becerisine bağlı olduğunu söyleyerek adaletin konusu olmadığını belirtir. Toplumda adaletsizlik sorunu, bireyin durumu kendi bilgisine değil de siyasal bir otoritenin bilgisine dayalı olursa ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla, eşitlikten kasıt, oyuna (piyasaya) herkesin katılabilmesi, özgürlükten kasıt da bu oyunun (piyasanın) kurallarının oyuna katılan herkese uygulanması yoluyla bireyin, bu kuralların izin verdiği ölçüde davranabilmesidir(Hayek, 1995: 158-160). Teknolojik araçlar aracılığıyla egemen aktörler, oyuna herkesin eşit biçimde başlamadığı gerçeğinden insanları uzak tutmakta, var olan yoksulluk, şiddet, yoksunluk, çevre felaketlerinden kapitalizmi soyutlar.

Günümüzde, bilginin techne- yapıp etme- ve/veya enformasyon boyutu ayrı bir alan kazanmaktadır. Bilginin bilimsel bilgi olarak evrensel veya tarihsel olmasının ötesinde bugün *techne* ve *information* bilgisi, bilimsel bilgiden, felsefeden kopuş göstermektedir. Techne, insanın ihtiyaçlarına göre doğa üzerinde ve diğer insanlar üzerinde egemenlik kurma çabasının aracıdır. İnsanın doğayla kurduğu ilişki türü, üretim tüketim süreci, insanlar arası ilişkilerin niteliğini de belirler. Bu açıdan, insan emeğine dayalı toplumsal üretim tarzının başat olduğu bir feodal toplumda kurulu bir yapının toplumsal ilişkileri ile politik örgütlenmesi, üretim aracının makine olduğu bir sanayi toplumunun toplumsal ilişkileri ve politik örgütlenmesinden farklı olacaktır. Bu her zaman, üretim araçları ve üretim ilişkilerini içeren alt yapının üst yapıyı birebir belirlediği anlamına gelmez ama alt yapı ile hukuk, iktidar, toplumsal ilişkiler arasında karşılıklı bir etkileşim vardır. Post modern dönem, çok hızlı gelişen ve mikro düzeyde teknolojik araçlarla tanımlanır. Postmodernizmin zemini, kapitalizmin globalleşmesi sürecidir. Modernizm ile post modernizm kapitalizm paydasında süreklilik göstermektedirler. Modernizmle birlikte başlayan bilginin metalaşması süreci artmış, daha çok insan veri nitelikli bilgiye ulaşmış, uzmanlaşma ve bilginin kurumlarda üretilmesi yaygınlık kazanmıştır(Johnson, 2000: 1-7). Bilginin bir üretim faktörü haline gelmesi ile “bilgi çağı” adını alan bu dönem diğer bir yandan teknolojik yabancılaşmanın nedeni olmaktadır. Globalleşme, bilgi ve sermaye akışının teknolojik araçlarla en üst düzeye çıkarılması, bütün dünyanın zaman ve mekan dışı olarak pazarlaştırılmasıdır. Daha önce bilimsel bilgiden ayrılmayan teknoloji artık ayrı bir varlık alanı kazandıkça, felsefi boyutu azalmıştır. Niçin sorusundan bağımsız bir teknoloji sadece nasıl sorusunun yanıtını aramaktadır. O da piyasada bir getirisi olan, eşitsizlik üreten, lisanlarla karşılığını bulan, başka bir anlatımla güçsüz ülkelere teknoloji üreten ülkelere kaynak transferini sağlayan “know how” bilgisidir. Teknoloji ile yukarıda değinilen görecelilik birleştiğinde çoğulculuk gibi güzel bir kavramın ve

çizilen pembe tablonun yanında bir de çağın karanlık tablosu ortaya çıkar. Hurafelerin yükselişi, bilgisayardan fallar, inançların dogmatikleşmesi, bireyin gerçek toplumsal dünyadan yalıtılması, sanal öldürücü oyunlar vs. uzayıp gitmektedir. Baskın kitle kültürü ile buna karşı konumlanan alt kültürler aynı diyalektiği üretirler. Bir yanda pasifleşmiş, kişisel çıkarları peşinde bireyler ve bireycileşme, diğer yanda çok geniş bir yelpazede topluluklar(Bkz. Özalp, 2004)³.

Tikelliklerin ortaya çıkışı ve ulus ötesi kurumların artan rolünün sonucu olarak yaşadığımız çağ, Gray'e göre, erken modern çağdan ziyade geç ortaçağ dünyasına benzemektedir. Dünyada güvenlik açısından belirsizlik taşıyan, mafya örgütlenmelerinin insan kaçakçılığı, uyuşturucu ticareti, seks turizmi gibi suçlar işlediği, etnik, dinsel çatışmaların yaşandığı, paranın kişisel tabiyetleri yeniden gündeme getirdiği gri alanlar "yeni ortaçağ" ın habercisi görünmektedir (Minc, 1995). Ulus-devletlerin kolektif kimliğin ifadeleri olarak önceliklerini ve etkilerini yitirmeleri, devletler arası savaşın yerini iç savaşların almasına yol açmış; bu sürece tek biçimli ulusal kültürler, kitlesel göç, emek dolaşımı ile birlikte küçük parçalara bölünmüşlerdir(Gray, 2003). Göreceliliğin uç noktaya varmasının iktidara ilişkin sonucu, özerk bir politik alanın kaybolmasıdır. Görecelik kavramından yola çıkarak esnek bir üretim tarzının da köruklediği farklı yaşam tarzlarının piyasa aracılığıyla bir arada tutulabileceği şeklinde düşünülen ve uygulanan politikalar, politik olanın alanını daraltmakta, sorunları kar amaçlı işleyen piyasaya tahvil etmektedir. Bu süreç tartışma bağlamının dışındadır ama bunun politik yansıması çok fazla sayıda insanın hem tüketim sisteminden hem politikadan dışlanmasıdır. Çok fazla alanın siyaset dışı olarak tanımlanması, marjinalleşmiş sınıfların ve piyasaya koşullanmış bireylerin depolitizasyonu sonucunu getirmektedir. Günümüzde yaşanan, temsil krizi ve meşruiyet krizi hükümetlerle seçmen kitleleri arasında bağın kopmasının göstergesidir. Refah devletinin partileri, parlamentosu, ulusal kurumları ciddi bir meşruiyet krizine girmektedirler. Çünkü siyaset alanı daralmıştır ve yapabilecekleri tek şey yatırım yapacak sermayeye koşulları hazırlamaktır. Ancak siyaset dışılık, ideoloji dışılık anlamına gelmeyip tikellikle savunulan yeni dünya kendisini tam da bu alandan kalkarak yeniden üretmektedir. Dolayısıyla "*...egemenlik sisteminin temelleri de, kendisine tekabül eden toplumsal gerçekliğin en siyaset dışı yanlarında yatar ya da bir egemenlik sisteminin ayakta durması kendi temellerini siyaset dışı tutabildiği ölçüde/sürece mümkündür; zira hiçbir şey kendi içinde siyasal olmayıp insan üstesinden gelebileceğini düşündüğü düzenlilikleri siyasal mücadele konusu yapar*"(Cangızbay, 1998:199).

SONUÇ

Sonuç olarak, evrensel/tikel diyalektiği analitik olarak düşünülmeyp söylem düzeyinde ele alındığı sürece, bilginin evrensel veya tarihsel karşıtlığı içinde ele alınması durumunda, ya diyalektiğin bir tarafını ya da öbür tarafını vurgulayan yaklaşımlar, yeni çözümsüzlükler, yeni tahakküm biçimleri, iktidar meşrulaştırma tarzları üreteceklerdir. Bu diyalektik içerisinde kaldıkça, sanki düşünceler olgulardan, bu dünyadan ayrı onları dile getirenlerde peygambermiş gibi görülmekte; diyalektiğin diğer tarafından bakıldığında ise, düşünce bir kez dile getirildikten sonra zaman ve mekandan, onu üreten insandan bağımsız bir evrensellik taşıymıyormuş gibi görülmektedir (Yöntem için bkz. Cangızbay, 1996). Oysa, her tür bilgi bir şekilde iktidarla ilişkili değil, iktidar kavramına içkindir. Kavramlar, yaşamın üretildiği ve yeniden üretildiği maddi yaşam koşullarından kopmamalıdır. Halihazırda, süre giden bir tarihsel sorunsalın çözümü ise bu metnin ötesine geçmektedir. Bu metinde ancak modernizmin felsefi ilkeleri ve onun araçlarına, bu araçların iktidar örgütlenmesine yansımasına yer verebildik. Göreceliliği modernizm eleştirisi ile teknoloji ile derinleşen kapitalizmle açıklamaya çalıştık. Her ikisinin de tahakküm bağlantılarına mümkün olduğunca yer verdik. Fakat bu olumlu yönleri yok saydığımız anlamına gelmemelidir.

³ "Cemaatçi Politikanın Eleştirisi", Muhafazakar Düşünce Dergisi, S.2 (yayınlanacak makale).

KAYNAKÇA

- Ağaoğulları, M.A.(1987), *Antik Yunanda Siyaset Felsefesi*, Ankara:Teori Yayınları.
- Arendt, H. (2000), *İnsanlık Durumu* (İstanbul: İletişim) (Çev. : S. Şener)
- Aristoteles (1998), *Nikhomakhos'a Etik*(Ankara: Ayraç)(Çev.:S. Babür)
(2000), *Politika*(İstanbul: Remzi)(Çev.: M. Tunçay)
- Cangızbay, K. (1996), *Sosyolojiler Değil Sosyoloji* (İstanbul: Öteki Yayınevi)
(1998), *Sosyolojik Praksis* (İstanbul: Öteki Yayınevi)
- Deveci,C.(1999), 'İnsan Haklarını Aristoteles Evrenselciliğiyle Anlamanın Olanaklılığı'
Kuçuradi,İonna/Peker,Bülent(Der.), *50 Yıllık Deneyimin Işığında Türkiye'de Ve Dünyada İnsan Hakları*
(Ankara:Türkiye Felsefe Kurumu):42-71
- Duverge, M.(1998), *Siyaset Sosyolojisi*(İstanbul: Varlık)(Çev.: Ş.Tekeli)
- Gray, J.(2003), *Liberalizmin İki Yüzü* (Ankara: Dost)(Çev.K. Değirmenci)
- Foucault, M. (2001), *Ders Özetleri* (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları) (Çev. : S. Hilav)
(1999), *Bilginin Arkeolojisi* (İstanbul: Biray)
- Guariglia, O. (1999), 'Üniversalizm Ve Partikularizm Arasında İnsan Hakları,' Kuçuradi, İonna/Peker, Bülent(Der.), *50 Yıllık Deneyimin Işığında Türkiye'de Ve Dünyada İnsan Hakları*(Ankara:Türkiye Felsefe Kurumu): 33-42
- Hardt,M/Negri A.(2003), *İmparatorluk* (İstanbul: Ayrıntı)(Çev. A. Yılmaz)
- Hayek, F. A. (1979), *The Counter Revolution Of Science: Studies On The Abuse Of Reason* (Liberty Press)
(1999), *Kölelik Yolu* (Ankara: Liberte) (Çev. : T. Feyzioğlu/ Y. Aslan)
- Hoffe,O. (1999), 'Kültürler Arası Tartışmada İnsan Hakları,' Kuçuradi, İonna/Peker,Bülent (Der.), *50 Yıllık Deneyimin Işığında Türkiye'de Ve Dünyada İnsan Hakları* (Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu): 130-165
- Johnson, G.(2000), 'Knowledge: Why Life is Beter?', The Univesity of Chicago, Working Paper, No:00-06, October 15.
- Joxe, A.(2003), *Kaos İmparatorluğu: Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Amerikan Tahakkümü Karşısında Cumhuriyetler*(İstanbul: İletişim)(Çev.: I. Ergüden)
- Kazgan,G.(1997), *Küreselleşme Ve Yeni Ekonomik Düzen*(İstanbul:Altın Kitaplar)
- Keyman, F.(2000), *Türkiye Ve Radikal Demokrasi:Geç Modern Zamanlarda Siyaset Ve Demokratik Yönetim*(İstanbul: Alfa)
- Kolakowski, L.(1999), *Modernliğin Sonsuz Duruşması*(İstanbul: Pınar)(Çev. S. Ayaz)
- Meusburger, P.(2002), 'Knowledge and Power in the Spatial Dimension', Heidelberg University, www.geog.uni-Heidelberg.de.
- Minc, A(1995), *Yeni Ortaçağ*, (Ankara:İmge) (Çev: Mehmet Ali Ağaoğulları)
- Platon(1975), *Devlet*(İstanbul:Remzi)(Çev.: S.Eyuboğlu, M.A.Cimcoz)
- Popper,K.(1995), *Tarihselciliğin Sefaleti* (İstanbul : İnsan) (Çev. : S. Orman)
(2000), *Açık Toplum Ve Düşmanları* (İstanbul: Remzi)
- Sunar, İ.(1999), *Düşün Ve Toplum*(Doruk: Ankara)
- Wagner, P. (1996), *Modernliğin Sosyolojisi: Özgürlük Ve Cezalandırma* (İstanbul: Sarmal) (Çev. : M. Küçük)